

VIGRED * VESTNIK * PROSVETNI ODER

Št. 11

LJUBLJANA, NOVEMBER 1944.

LETO XXIII.

Spomin na dr. J. E. Kreka

Letos v oktobru je minilo že 27 let, odkar je umrl naš največji slovenski organizator dr. J. E. Krek. Rojen je bil 27. novembra 1865 pri sv. Gregorju. Ko je dovršil študije in promoviral za doktorja bogoslovja leta 1892, je nastopil službo kaplana v Ribnici, nato pa službo vikarja pri ljubljanski stolnici. Že v prvih letih svojega javnega delovanja je položil temeljni kamen Slovenski krščanski socialni zvezi. Poleg tega je pridno snoval združne in gospodarske organizacije med delavci in kmeti. Spisal je mnogo člankov za naše liste in revije; največje njegovo delo pa je Socializem, kjer razlaga osnovne pojme o ureditvi človeške družbe. Tako je položil temeljni kamen naši gospodarski, socialni in prosvetni organizaciji. Udeležstvoval se je tudi politično kot poslanec. Tu je zagovarjal predvsem demokracijo na široki avtonomni podlagi. Bil je skrajno nesebičen in požrtvovalen javni delavec. Imel je v sebi ogromno silo za organiziranje vsega našega življenja. Že njegova osebnost je bila privlačna sila za vse naše takratne pisatelje in takratne izobražene kroge.

Njegov najboljši poznavalec, ravnatelj I. Dolenc, mu je za obletnico zapisal zanimiv članek, katerega priobčujemo:

»Skoraj je ni Krekove povesti ali igre, ki bi ne kazala v tej ali oni obliki, kako se človek spreminja, in sicer vedno s slabega na dobro! ... Krek je veroval v končno zmago dobrega, ki prebiva v vsakem človeku, in se je že zgodaj kazal učenca tistega, ki je prišel iskat, kar je bilo zgubljenega.«

Na to stvar sem se spomnil, ko sem se odlašal, kaj naj letos napišem za obletnico Krekove smrti. Za razumevanje

Krekovega duha se mi še danes zdi prav posebno važno njegovo prepričanje, da se da na svetu vse spremeniti in popraviti tako, kakor je treba: človek, in obdajajoče razmere! Včasih se sliši mnenje, da Krek ni poznal ljudi. Morebiti bi bilo pravilno, če bi se reklo takole: Krek je ljudi že poznal, samo nobenega človeka ni gledal samo kot takega, kakršen je sedaj, ampak obenem tudi kot takšnega, kakršen lahko postane in kakršen je Krek upal, da bo postal. Zavedal se je, da »ljudje smo betezni in slabi. Močni pa smo v veri do Boga, zaupanje vanj nas krepča, molitev poguma nam da.« (Napisal l. 1912 Stanku Zajcu, sedaj zdravniku, v molitvenik kot birmški boter.) Vera v »spremembo«, v spreobrnitev človeka je pri Kreku temeljila na njegovem zaupanju v moč molitve, ki vse premore, in v božjo dobroto.

S tem smo načeli vprašanje o Krekovi veri in njegovi vernosti. Krek o svoji veri ni rad ne govoril in ne pisal. Držal se je načela: Sancta sancte! (S svetimi stvarmi naj se ravna kot s svetimi!) Ko je v juliju leta 1898 v pismu, ki ga je pisal kaplanu Josipu Novaku, omenil, da je Fran Šuklje (poznejši deželni glavar) »popolnoma katolik i po življenju«, je obenem prosil: »Te novice ne razlašajte v zvezi z mojim imenom. Sancta sancte!« (Izbr. spisi IV, str. 22.) Krek se je branil razkazovati svojo vernost, za to imamo lep primer v pismu novomašniku Ludoviku Dostalzu z dne 30. junija 1908, v pismu, ki je največji in najlepši meni znani dokument Krekove globoke vernosti in pobožnosti. Mnogim bo znano, da je Krek imel 23. julija 1888 novo mašo na Brezjah obenem s svojim prijateljem Matijo Sla-

kom in da sta bili to prvi novi maši na Brezjah. O tej novi maši je pisal novomašniku Dostalu, ki ga je prosil, naj mu pridiga:

»Dne 23. julija bo 20 let moje nove maše. Vam, samo Vam, za novomašni odpustek razkrijem tajno, kje je iskati tisto malo uspehov, kar pravijo, da jih ima ta pest časa, kar delujem — — Moja prva intencija je bila: ad int. B. M. V. (= v namen blažene Device Marije. Op. p.) In vsaj meni je jasna kavzalna zveza med to intencijo in med novim svežim življenjem na naših tleh.« (Izbr. spisi II, str. 22.)

Morebiti je prav, da se danes, ko se Ljubljana zgrinja okoli brezjanske Matere Božje kakor še nikdar, spomnimo, kako velik, kako zaupljiv njen častilec je bil tudi Krek.

Človek s tako vero je moral biti optimist in ni mogel nad človekom obupati. Poleg tega je bil Krek vzgojitelj. Vzgojitelj bi moral izgubiti vsako veselje do svojega dela, če bi ne veroval v vzgojljivost gojenca.

Ker je Krek veroval v dobro, ki v vsakem človeku čaka pod plevelom slabega, da se požene kvišku, tudi ni maral, da bi se v njegovi družbi na dolgo in široko govorilo o napakah in grehih bližnjega. Prošt Kalan je pripovedoval, kako je včasih med kartanjem Krek takoj ustavil tovrsten pogovor, češ, bogve, ali se ne bo o nas še kaj hujšega govorilo, in začel hitro mešati karte, da bi z igro obrnil pozornost drugam.

S Krekovo vernostjo in ljubeznijo do soljudi je tudi v zvezi njegovo mnenje, da pride po smrti silno malo ljudi v pekel, ker pač velika večina ljudi nikdar ne napravi smrtnega greha. (O tem sem obširneje pisal pred devetimi leti za obletnico Krekove smrti v »Slovencu« 1935.) Argumentiral je tako, da presoja smrtni greh po posledicah, ki jih ima: večna ločitev od Boga! Človek mora storiti nekaj, kar onemogoča v večnosti spravo z Bogom, če se človek ne spreobrne. Človek mora prostovoljno prelomiti božjo postavbo v važni zadevi; v grehu mora biti nekaj satanskega odpora proti Bogu. Ko sva nekoč s Krekom o tem govorila, je izrazil mnenje,

da ima pri nekaterih nasprotnikih vere včasih človek res vtis, da giblje njih delo pravo sovražstvo do Boga; toda pri veliki večini ljudi o tem ni govora. S tem Krekovim nazorom je v skladu to, kar je pisal iz Avguštineja prijatelju Janezu Hladniku, da naj »črno gledih misli de reprobatione (= o pogubljenju. Op. poroč.) ne trpi v sebi«. Krekovo pobožnost do Marije potrjuje to, da spominja Hladnika na molitev: »Memorare...«, pri čemer se šaljivo oprusti: »Ne zameri, da Ti manjši gmajnar tako govori. Če ni res, kar Ti pišem, pa me toži!« (Izbr. spisi I, str. 68.)

Kar bom sedajle zapisal, se bo gotovo temu ali onemu zdelo nepričakovano, morebiti pretirano, a kljub temu z besedo na dan: Krekovi verski nazori me namreč močno spominjajo na nazore o krščanstvu, kakor jih razvija — Prešeren v Krstu. Ko skuša Bogomila pridobiti Črtomira za svojo vero, mu jo slika predvsem kot vero ljubezni:

»De právi Bog se kliče Bóg ljubézni...
De čúдно k sěbi vód' otróke ljube,
De ne želí noběního pogúbe.
De vstváril je ljudi vse za nebesa.«

Na noben izrek se Krek tolikokrat ne sklicuje kakor na ta:

De smo očéta éniga sinóvi,
Ljudjé vsi brátje, brátje vsi naródi,
De ljúbít' mór'mo se...«

S temi nazori o veri je Bogomila pridobila Črtomira za krščanstvo, ki se ne brani »vere ljubezni, miru in sprave«.

Kadar se govori o Prešernovem odnosu do vere, se večkrat prav tem verzom pripisuje premalo pomena. Človek, ki je o krščanstvu tako pisal kakor Prešeren, ga je razumel. Taki verzi niso hčerke trenutka, ampak vsedlina življenjskega nazora. Človeka sicer življenje včasih vrže iz tečajev in oddalji od zadobljenega spoznanja. Toda kdor je krščanstvo tako globoko pojmoval, ta se mu trajno ne more odtujiti in Prešeren je svoje življenje logično zaključil — s spovedjo.

Dne 30. decembra 1937 je prinesel »Slovenec« v uvodniku poročilo o razgovoru g. Merklena (urednika lista La Croix) s papežem Pijem XI. Tam sem

srečal misli, ki so se mi zdele za Krekovo gledanje krščanstva tako važne, da sem si jih izpisal. Naj jih nekaj tu navedem. Papež je rekel:

»Samo oznanjevanje resnice ni Kristusu prineslo bogve kaj uspehov in zmage, pripeljalo ga je na križ. Dejanska ljubezen je bila tisto, kar mu je pridobilo duše in jih pripravilo do tega, da so mu sledile. Tudi mi nimamo nobenega drugega sredstva, da jih pridobimo...

Ljudi, ki so jih zapeljali komunistični nauki, boste spreobrnili le v toliko, v kolikor jim boste mogli pokazati, da vera v Kristusa in ljubezen res navdihuje vašo požrtvovalnost in vašo dobroto, in če jih boste prepričali, da nikjer drugod ne teče tak studenec ljubezni, kakor iz krščanstva...

Ne da bi kaj žrtvovali od svojih načel in od tradicije Cerkve, moramo po-

svetiti vse svoje sile, da prinesemo olajšanje množici, ki je zašla v materializem, pa jo vendar, ne da bi se zavedala, tako žeja po nadnaravni resnici.

Treba je združevati resnico z ljubeznijo.

Ta spominski člančič o Krekovem optimizmu naj zaključim z besedami iz njegove pozdravne pesmi Slovenskemu katoliškemu shodu, v kateri je pred 52 leti napovedal sedanjo strahoto, »joka v potokih solze, in svet opustošen in stri«, kar se je vse že izpolnilo, napovedal pa tudi to, kar naj se izpolni v prihodnosti:

Ko zmenil bo zemljo bodoči vihar,
narode upepelil krvavi požar,
zaupno pri križu bo stala družina,
po Kristu svobodna in v Kristu edina, —
družina Slovenov, med svetom neznana,
doslej le preganjana, v blato teptana —.
In stala bo varno!

Obnova kmečke kulture

V. Z.

Iz številnih ruševin in požganih vasi, iz množičnih grobov, sem od Turjaka in tja do Blok in Cerkniškega jezera, se poraja klic po novem življenju, po novem redu, po novih hišah in gospodarskih poslopih in po novih vaseh.

Že se snujejo razne organizacije, ki bodo to obnovo izpeljale. Lepo poudarja dr. R. Ložar v Kmetijskih novicah 1944 pod naslovom »K vprašanju kulturne obnove«: Obnova po vidikih golega gospodarskega racionalizma bi bila zgrešena, če je ne bi spremljala hkrati kulturna obnova, temelječa na zgodovinski zavesti in čutu izročila.

Ker se je pred to vojno naša Prosvetna zveza skoraj edina načrtno pečala tudi z vprašanji:

1. kako ohraniti stare šege in navade?
2. kako poživeti našo narodno pesem?
3. Kako obnoviti kmečke praznike, igre in ples?
4. kako ohraniti narodne noše?

zato je pač primerno, da se s tem vprašanjem pečamo tudi v glasilu Prosvetne zveze, sedaj, ko je katastrofa slovenskega naroda sprožila to nujno vpraša-

nje v obliki obnove, katera bo morala rešiti tudi vprašanje ljudske kulture.

Dr. Fr. Stelè v svoji knjižici »Kmečka kultura« Lj. 1944 pravi, da je naša ljudska kultura v svojem bistvu kmečka kultura, ker je kmečki stan edini družabno zgodovinsko opredeljen predstavnik slovenstva, ki doslej še ni izčrpal svoje življenjske sile.

Kmetovo življenje je tesno povezano z zemljo, zato ni čuda, da je prav ta zemlja, na kateri biva, prežela vse njegovo čustvovanje in njegovo domišljijo. Človek ima dušo in telo, prva hoče gospodovati nad telesom, torej nad svetom in življenjem. To vladarsko oblast pa ustvarja v duši nauk katoliške cerkve. Spričo tega je poleg zemlje drugi činitelj našega kmečkega stanu Cerkev. Njegov duhovni program se torej giblje v okviru cerkvenega leta, njegov zemeljski pa v okviru letnih časov.

Prav tako raste iz tesne povezanosti kmeta z zemljo njegova bistvena lastnost: zvestoba do izročila, do tistih postav, ki so utrjene v šegah in navadah.

Na teh treh prvinah si je kmečki človek zgradil svojo kulturo, to je vse, kar

je med telesom in dušo, med nebom in zemljo, med njegovim rojstvom in smrtjo. Med te mejnike si je zgradil svoj duhovni svet, ki se na zunaj kaže v njegovi besedi in materinem jeziku, ki ga je edino kmet ohranil našim rodovom; v tem jeziku so bile pripovedovane najstarejše pravljice in pripovedke, ki jih je slišal iz ust svojih prednikov, v tem jeziku mu je pela mati uspavanko, peli so fantje in dekleta pesmice, posvečene junakom, letnim časom, lepoti slovenske zemlje, rekam in goram, posvečene polju in gozdovom, nageljnu in rožmarinu, veselju in žalosti, to je njegova narodna pešem, pristna hčerka kmečke kulture.

Na svoje vsakdanje življenjske pojave je navezal tudi druge duhovne odtenke svoje duše. Svoj čut za lepoto je ohranil na lepi svoji noši, na okraskih svojih vezenin, na svojem orodju, svoji opremi, na preslicah in skrinjah v svojih stanovanjih, ter izpričal svoje versko naziranje v Bogkovem kotu. Ustvaril si je narodno nošo, svoj slog v opremi kmečke hiše in gospodarskega poslopja.

Versko se je izživljal ne samo, kadar je »molitvo pel«, temveč tudi takrat, ko je za božič pokadil in poškrpil z žegnano vodo vse svoje imetje, ko je razdelil poprtnjak, ko je nesel k blagoslovu velikonočni žegen, ko je zasajal križe iz cvetnih butar po njivah, ko je z oljčno vejico krotil hudo uro, ko je odrajtaval božji denar za prodano živino, ko je blagoslavljal ženina in nevesto v ženitovanjskih obredih, ob krstu svojega vnuka in ob smrti svojega očeta. Tako nam je ustvaril zakladnico šeg in običajev.

Vse duhovno življenje našega kmečkega stanu je torej prepleteno z versko mislijo. Zato je čisto naravno, da sta kmetu resnica in pravica najtrdnjše podlaga njegovemu nravnemu pojmovanju. Zato smo prepričani, da bo prav ta kmečka kultura, kakor lepo pravi dr. Stelè v zgoraj omenjeni knjižici, tisti golobček z oljčno vejico, ki bo preko revolucije raznih poplav, prinesel človeški družbi obnovo, da bo zopet spoznala, kaj je resnično in kaj je neresnično, kaj je prav in kaj ni prav!

V idilično življenje našega kmeta se je izvršil v zadnjih 50 letih vdor tujega

zunanjega sveta, ki je marsikaj spremenil. Tako je tovarna s svojim tovarniškim blagom izrinila narodno nošo, šola je pregnala ustno izročilo, ki se je dedovalo od roda do roda, prej pristna hči planin, livad in vasi — narodna pešem — je postala pastorka. V zvezi s časopisjem je prestopila kmečki prag borba duhov, borba stanov in slojev. Naša izobraževalna društva so vršila važno nalogo, da so razkrinkovala laži in potvorbe brezverskega časopisja, da so pri knjigah ločila seme od plevla. Še važnejša naloga čaka naše organizacije v bodočnosti, ko se ravno zdaj vrši nov vdor v naše podeželje, kamor sežeta s svojim vplivom: radio in kino. Prvega je Prosvetna zveza zajela v strugo, ki teče vzporedno s kmečko kulturo ter priliva njenim cveticam, skrbela je, da radio ni žalil njenih najsvetejših svetinj. Podobna naloga jo čaka v bodočnosti zaradi produkcije filmov in proizvodnje le-teh po našem podeželju. Zadnji dve sili sta mladiki elektrike, ki segata na duhovno njivo kmetovo, dočim električna luč in električni stroji posegajo v kmetovo civilizacijo, v področje njegovega telesnega udejstvovanja. Kakor je naš kmet doslej vse novotarije gledal s kritičnim očesom, tako gleda tudi na sodobne naprave. Kar je dobro in more prebaviti njegov stan, ne da bi žrtvoval svojo stanovsko kulturo, to je in bo sprejemal ter vpregel v svoj voz, da bo laže vozil. Kar je pa slabega, bo pa zavrnil. Dolžnost naše organizacije pa je, da kmetu pomaga pri tej izbiri.

Zato smo zelo hvaležni dr. F. Steletu za vsa zlata navodila, katera nam je podal v mali, a bogati knjižici: *Kmečka kultura*. Sodobna razmotrivanja slovenskega človeka o njenih vrednotah. Lj. 1944. Najbolj važno poglavje: **Kako naj ohranjujemo stare šege in navade?** prinašamo z njegovim dovoljenjem dobesedno:

Za konec pa se postavlja vprašanje, kaj in kako naj ohranjujemo od starih šeg in navad in kako naj poživimo morda že odmirajoče, če se izkaže, da imajo vrednote, ki jih ne gre kar tako zavreči.

Če razpravljamo o tem vprašanju, ga moramo prijeti predvsem tam, kjer se

z njegovimi uspehi tudi kmet, predvsem pa narod kot celota lahko okoristi. Za presojanje uspešnosti in ustreznosti pa služi spredaj razloženo načelno spoznanje, da je treba razlikovati med gmotno, materialno, praktično, čisto življenjsko kulturo kmečkega stanu in njegovo duhovno kulturo. Čeprav ju namreč ni mogoče ločiti druge od druge, so vseeno merila za vsako izmed njih različna in je različna tudi stopnja njune pomembnosti za celoto narodne kulture. Spremenljivi sta sicer obe, vendar so spremembe prve vselej najožje odvisne od razvoja duhovne kulture in vselej nazorno zrcalijo njeno skladnost ali neskladnost. Tako v splošnem lahko velja kot vodilo: Skrbimo za skladni razvoj duhovne kulture, pa nam bo skladnost materialne navržena! Materialna kultura pa je vseeno toliko pogoj uspešnega razvoja duhovne, da se njena stopnja ne sme znižati do neke najnižje mere, pod katero začne življenje v vseh svojih pojavih neizogibno hirati. Zato tudi glede materialne kulture velja načelo, da mora skrbeti predvsem za gospodarsko uspevajoč, samostojen kmečki stan, kdor hoče pospeševati ljudsko kulturo.

Materialna kultura kmečkega stanu se javlja v noši, v oblikah pridelovanja življenjskih sredstev in dela, v hrani, v stanovanju, v kmečkem domu in pri višji skupnosti, kmečki vasi, ki je osnovna edinica za še večje zemljepisne in življenjsko upravne skupnosti, soseske, župnije, občine, doline, kotline, polja, planote, pokrajine, dežele. Noša, stanovanje, dom in vas so najvidnejši izrazi kmečke materialne kulture, civilizacije tako imenovanega podeželja. Posebnost Slovenije je, da se te osnovne sestavine celote naše domačije po posameznih pokrajinah, največkrat pa že kar po dolinah in poljih močno in pogosto bistveno razlikujejo. V domačijem izrazu naše domovine pa so v povišano učinkovitost strnjeni pogoji narave, v kateri živimo, in priče naše materialne kulture, naša bivališča, domovi in vasi. V slovenski vasi, kakor nam jo je ustvarila tisočletna preteklost, je najvidnejši znak njene celote, največji poudarek njene skupne podobe cerkev z daleč vidnim, indi-

vidualno, pogosto živahno oblikovanim zvonikom. Hiše in gospodarska poslopja v glavnih skupinah, značilnih za stavbarsko kulturo Slovenije, so postavljene po enotnih vzorcih; razlikujejo se le po velikosti in po gradivu ter boljši ali slabši izdelavi. Stanovanja v posameznih vaseh ali ožjih skupinah so drugo drugemu podobno urejena. Enotne so tudi noše, oblike dela, hrana in šege. Osebnost okus se javlja samo v celoti podrejenih posameznostih; njegov izraz pa je vseeno tako močan, da ljudska kultura ne pozna problema tako imenovanega mehaničnega posnetka, kopije, in se izraža v živahni mikavnosti in iskreni izvirnosti. Duša stanovanja je »hiša« z Bogkovim kotom, nekakim domačim oltarčkom; v tem se neprisiljeno in najznačilneje izraža ozka povezanost kmetovega življenja z verskim mišljenjem. Kakor se neprisiljeno razlikujejo med seboj stanovanja in posamezni domovi, tako se razlikujejo tudi vasi po tem, kako so razvrščene hiše med seboj in kako je izrabljeno zanje po naravi dano zemljišče s svojimi značilnostmi. Oblike streh zvonikov pa že od daleč naznanjajo popotniku pripadnost selišča k enemu ali drugemu po zemljepisni legi, po razpoložljivem, značilnem krajevnem gradivu in po zgodovinski preteklosti pogojenih in razlikujočih se glavnih tipov naših vasi.

Vse te po zemljepisno očrtanih skupinah dane osnovne posebnosti in značilnosti vasi, domov in stanovanj preteklosti lahko ohranimo tudi za novi, civilizatorično naprednejši čas, če le hočemo, ne da bi oškodovali naprednejše oblike življenja. Ozir na zanimivost in mikavnost naše domovine, pa naj služi nam samim kot prikupna domačija ali naj se kaže tujcu kot poseben tip v zemljepisnem nizu popotnih privlačnosti, nam nalaga tudi, da poskrbimo, da se po nepotrebnem nič tega ne zapravi in ne uniči. V izročene okvire, ki jih bodo previdni stavbarji priredili za življenje novega časa, bomo namreč nedvomno lahko vključili vse zahteve sodobne civilizacije, kolikor spada v kmečko hišo in gospodarski obrat.

Snovatelj nove slovenske vasi in

kmečkega doma prihodnosti bo torej izhajal od danega. Res bo sicer položaj po drugi veliki vojni v tem pogledu bistveno drugačen, kakor je bil doslej; mnogo vasi bo do tal požganih, tako da se ne bo odpirala samo možnost popolno nove ureditve vasi, ampak tudi vprašanje, če v posameznih primerih ne kaže celo obnoviti jih drugje na ugodnejših položajih; kljub temu pa si tega dela ne moremo predstavljati brez stika z izročilom, brez poznanja in upoštevanja večstoletne dediščine. Ugotovitev značilnih tipov naših vasi in domov in njih iz pogojev tal, podnebja, delovnega smisla in iz rodove stare skušnje izvirajočih posebnosti se nam zdi tudi pri čisto novem položaju osnovni pogoj uspešne obnove našega podeželja. Tako ugotovljene, že udomačene tipe bomo »zregulirali« najprej v načelu tako, da se njih značaj ne zgubi; v načelu prirejeni pa nam bodo za vodilo pri urejanju resnično danih, po nešteti posebnih pogojih enkratno nastopajočih posameznih primerov. Druga, po istih načelih rešljiva naloga je tip novih, vsem sodobnim zahtevam zdravega bivanja in delovne ustreznosti urejenih kmečkih domačij, ki s celoto, vasjo, vred ne bodo nasprotovale domačijskemu značaju, kakor se je razvil po stoletnem sožitju našega naroda z njegovo zemljo. Ob teh osnovnih nalogah pa bo treba rešiti vzporedno tudi dve drugi, med seboj neodvisni, a za bodočnost enako pomembni nalogi: načrt in tip nove, idealne, recimo vzorne slovenske vasi in načela asanacije, zdravstvenega, delovno sodobnega in lepotnega izboljšanja sedanje vasi. Da bo to prizadevanje res smotno in tudi uspešno, bo treba sodelovanja arhitektov, zdravstvenih strokovnjakov, poznavalcev kmečkega življenja in njegovega gospodarskega obrata, sociologov in podobnih strokovnjakov. Zato bi morala Obnova koordinirati prizadevanja arhitektov projektantov kmečkih domov in selišč, Higienškega zavoda, Kmetijske zbornice in poznavalcev ljudske kulture in miselnosti. Za podlago bi služilo gradivo, ki bi ga nudil kot strokovni, stvarni opis tipov selišč, domov, opreme, gospodarskih obratov in predmetov kmeč-

ke rabe za tako delo ustrezno urejeni narodopisni muzej. Brez ovinkov je treba povedati, da so diletantski poskusi ustvarjanja novega v kmečkem slogu, kakor nam jih nudijo knjige O. Grebencarja ali inž. Karlovška, za resnično obnovo vrednot ljudske dediščine brez vsake vrednosti. Ne gre in ne sme namreč iti za mehanično posnemanje, ampak za posnemanje po bistvu, za pobude iz tehnike in lepotnosti kmečkih predmetov; nesmiselno pa je »kmečko« ornamentiranje novih predmetov, ker je tudi ornament, ako je pristen in res ustrezen, neprisiljena posledica tehničnega in lepotnega sestava predmeta, na katerem se razvija, katerega krasi. Kmečka hiša n. pr. ni lepa zato ker ima lesen, s srčki in podobnim okrašen hodnik, ampak je lepa zaradi medsebojne ubranosti svojih sestavnih delov ne glede na gradivo ter njih preprostost ali oblikovno bogastvo, izbranih in sestavljenih edino pod vidikom učinka celote v barvi in senci, v soncu in zelenju, v okoliški naravi. Kmečka hiša je lepa predvsem po svoji preprostosti in odkritosti, ker ne hlina večjega in pomembnejšega, kar v resnici je.

Za doseg pravega cilja obnove torej ni treba kakih gosposko pojmovanih akcij za kmečki slog, ampak predvsem zadosti strokovno vzgojenih ljudi, ki bodo sposobni, da ta ideal v kmečkem okviru uresničijo. Ne samo od arhitektov in visoko kvalificiranih stavbarjev bo odvisen ta uspeh, ampak predvsem in še mnogo bolj od tistih najmanjših v zidarski stroki, ki živijo na deželi, med ljudstvom in do kraja poznajo njegovo življenje in potrebe. Naše obrtne šole so žal za sedaj še daleč od temu ustreznega vzgojnega ideala. Kozolec, čebelnjak, svinjak, pod, hlev, hiša ter vse, kar je še stavbarskega v zvezi s kmečkim domom, in njihova skupnost v celotnem izrazu vasi bi morali biti tisti najvišji vzori stavbarske domišljije kmečkemu ozračju ustreznega projektanta, ob katerih bi meril stopnjo svojega stavbarskega uspeha. Mnogo bi se v tem pogledu lahko naučili od drugih narodov, posebno od Nemcev in Nordijcev. Tako bi podedovana kmečka ma-

terialna kultura lahko brez pretresljajev prav naravno prešla v novi čas in novi življenjski način. V tako doseženem okviru bomo s ponosom in zadovoljstvom lahko hranili spomine na prejšnje rodove, poslikane ali rezljane skrinje, statve, zibelke in kolovrate, podobne na steklu in stare vezanine; v tem okviru se bo tudi kot samoumeven, praznično še vedno poraben predmet še naprej hranila stara ljudska noša.

Prav vprašanje ljudske ali narodne noše pa imajo v mislih vsi, ki se zavzemajo za ohranitev ali oživitev starih šeg in navad. Kljub temu pa prav to vprašanje ni tako preprosto, kakor se splošno misli. V splošnem je namreč na vprašanje, kako oživiti narodno nošo, treba predvsem čisto jasno odgovoriti, da je nje oživitev za vsakdanjo porabo pač popolnoma izključena. Izključena je tudi, če bi pravilno ločili praznično nošo od delovne obleke. Kajti tudi narodna noša je samo ena, časovno vezana oblika noše, ki ima svoj zgodovinski razvoj, ki se je nekje začela in ki bo, kolikor se to kje na svetu še ni zgodilo, končno tudi izrpal svoje možnosti in s tem postala nezanimiva. Glede slovenske narodne noše posebej velja, da je v veliki meri odsev evropske mode, po svojem tipu izrazito časovno ter zemljepisno vezana in opredeljena, po svoji kakovosti pa odvisna v veliki meri tudi od domačih, pri nas že skoraj izumrlih načinov izdelovanja blaga; tovarniško izdelano blago se ne ujema z njenim praznično monumentalnim izrazom. Zato prihaja za sedanje življenje v poštev takorekoč izključno prava, podedovana stara obleka kot paradna obleka za izredne, slovesne prilike. Kaka poteza bivše kmečke noše preprostih, vsakdanjih tipov bi se pa vseeno dala tudi še porabiti, če bi jo prikrojile spretno roke; celo propaganda tako imenovane »Dečve« bi ne bila izključena, če bi njeni razglaševalci ne imeli v mislih predvsem gosposke koketerije. **Pri raznih društvenih krojih pa sodim, bi bila tudi danes še prilika, da bi se oživila ta ali ona oblika starih krajevno razlikujočih se noš.**

Ob naši kmečki noši in hiši pa se nam zdi potrebno pojasniti še eno vpra-

šanje, ob katerega presoji se je v zadnjih dvajsetih letih pogosto kazala nejasnost. Slovenska ljudska noša najbogatejšega in najbolj upoštevanega, kranjsko gorenjskega tipa se namreč toliko razlikuje od velikega dela drugih skromnejših obrobno slovenskih noš, predvsem pa od noš drugih, tudi nam najbližjih slovanskih narodov, na drugi pa ima toliko sorodnosti z raznimi srednje in zahodno evropskimi ljudskimi nošami, da se je marsikomu vrival dvom, ali ni to najvidnejši znak naše temeljite raznaroditve in zato bolj zanemarljanja kakor nege vredna naša značilnost.

Če hočemo biti svojemu narodopisnemu značaju in posebej svoji noši in stavbarstvu pravični, moramo upoštevati posebni položaj našega naroda v skupnosti evropskih narodov; če ga bomo prav razumeli in se zavedali nujnosti njegovih posledic, bomo z istim ponosom ohranjevali svoje stare noše, s kakršnim drugi slovanski narodi razkazujejo svoje svetu in se pri tem ne vprašujejo, koliko se v njih zrcalijo prastari kulturni vplivi, ki so pogosto spomin na politično in kulturno nadvlado drugih narodov. Naša hiša in naša noša kažeta predvsem tri tipe in sta torej v svoji zadnji, za nas še aktualni obliki trojnega izvora: alpskega in mediteranskega, ki sta oba višje kulturna, in panonsko slovansko primitivnega. Les, kamen in prst so za te tri vrste značilna gradiva, kolikor gre za stavbarstvo; kulturnejše blagovje in doma izdelano platno in sukno pa, kolikor gre za naše noše. Pollesena, toplo domačnostna gorenjska hiša, iz kamna zidana, kristalinično stvarna kraška hiša in iz prsti »nabutana« bleščeče pobeljena, pod težko slamnato streho pritajena panonska hiša so najznačilnejši predstavniki tega stanja v našem stavbarstvu. V naši noši pa sta »zlata« avba in naškrobano bela, šumeče prekipevajoča peča dva prav tako zgovorna simbola. Oba nas prikazujeta za naš zemljepisni položaj značilno: avba kot deležnike visoko kulturne srednje Evrope, peča kot Slovane in deležnike sredozemske obrežne ljudske skupnosti.

Materialna kultura pa je v veliki

meri odsev duhovne kulture; zato bo moralo vsako gibanje, ki si je postavilo za cilj ohranitev spoznanih vrednot materialne kulture, skrbeti predvsem, da se ne razkrojijo njene duhovne podlage. Že v najvažnejšem, javnosti dostopnem delu hiše, v Bogkovem kotu, v vasi in ob potih v znamenjih in kapelicah, posebno pa v prevladujoči vlogi cerkve v naselbinski skupnosti, v vasi, se izraža zveza materialnega izraza njegove kulture s kmetovim verskim čustvovanjem. Ne smemo sicer tega razumeti tako, da je vsa kmetova kultura, predvsem pa mogoče vsaj vsa njegova duhovna kultura, katere važnost tako poudarjamo, samo verska kultura. Nasprotno: prav naravno je večina njenih izrazov versko brezbriznega, vsakdanje življenjskega značaja, le da se njene višje plasti, naj gre za lepотно čustvovanje ali modroslovno stopnjevano miselnost, prav pogosto prikazujejo v luči osrednjega, izrazito verskega čustvovanja in mišljenja. V skupini duhovne kulture moramo računati z vsemi izrazili lepotnostnega, etičnega in modrostnega nagnjenja, kakor tudi z vsemi izrazi povišanega, slavnostnega in obrednega življenjskega čuta. Najbližja človeku, najintimnejše osebno njegova je najčudovitejša hčerka duha beseda-govorica, jezik, pesem in povišani izraz življenjskega čuta s kretnjami, s plesom, z obredom. Vsi ti izrazi in izrazila pa teže od osebe v družbo, v družabnost; tako ljudsko izročilo, ljudska pesem, praznovanja; tak značaj ima tudi zaokroženi venec šeg in navad, praznikov in obredij v vrsti posameznega življenja od rojstva do groba ali drugi tak venec v vrsti cerkvenega in delovnega leta; oba sta temelj življenja kmečke skupnosti.

V današnjem času smo sami priče naglega propadanja ali vsaj vidnega spreminjanja vseh podedovanih oblik duhovne kulture, ljudske govornice, ljudske modrosti, pripovedke in pravljice, narodne pesmi in ljudskega obredja. Pogosto se zdi vsaj človeku, ki gleda na kmečko življenje iz mesta, ki se stika z njo samo o praznikih in sejnih, da so šola, moda in nove oblike prosvetljevanja zatrla že zadnje priče še pred pol

stoletjem tako žive ljudske kulture. Nedvomno je tudi res, da je zaradi šolske in knjižne izobrazbe tako imenovano ustno, v narodnem blagu sporočeno kulturno blago zapisano pozabi. Zato mora biti težnja vseh, ki jim je pri srcu ljudska kultura, čim več in čim natančneje, v pristni ljudski govorici zapisati, kar takega še kje zasledimo, ker s tem rešujejo dragoceno znanstveno gradivo in zgovorne zgodovinske priče lastnega duhovnega razvoja. Če se s pravim razumevanjem oprinemo posla obnove, pa bomo lahko marsikaj dozdevno odmirajočega poživili in obdržali v ljudskem petju, obredju in navadah, ne da bi s tem delali silo misli napredka kmečkega stanu. Sicer pa nam bo zapisano, po misli, jezikovni kulturi ali lepotnem čutu dragoceno narodno blago prav tako kakor zakladnica književne umetnosti in modrosti služilo v šoli in pri lastnem izobraževanju in bogatenju svojih duš. Zapisano in izdano v cvetnikih, zbornikih in čitankah bo postalo neminljiv del naše kulturne zakladnice.

Osrednji del duhovne kulture naše vasi se izraža v kmečkih šegah in navadah, posebno, kolikor so zvezane z delovnimi, družinskimi in cerkvenimi praznovanji. Značilno je, da je prav ta osrednja skupina vsa prežeta z verskim čustvovanjem in cerkveno organiziranim življenjem kmečkega človeka. Zato to skupino imenujemo kar verske šege in navade (*Religiöses Brauchtum* pri Nemcih). V ti skupini se kmečka duhovnost najožje in najbolj izrazito veže z vidnimi, pred javnostjo razvijajočimi se oblikami življenja. Te verske šege in navade so bistvene sestavine kmečke kulture, po njih dobiva izročilo zvesta konservativna poteza kmečkega življenja svoj najbolj povišani izraz. Prav nobene poudarka ni za to, da jih pri sodobnih kulturnih težnjah, ki se jim tudi kmet ne sme izogibati, opuščamo ali zanemarjamo. Da se to jedro, okrog katerega se nizajo vsi pomembnejši pojavi duhovne in materialne kmečke kulture; ohrani, poživimo in sodobnemu čutu ustrezno razvijemo, je ena najlepših, najplemenitejših in najzaslužnejših nalog ljudsko prosvetnih ustanov in gibanj.

Gospod, daj jim večni mir!

Iz vrst tihih molilcev na grobeh se dviga molitev za mir in pokoj našim rajnim. Bili so trudni delavci, ki zdaj uživajo večni delopust. Kako zelo hrepeni po miru človek sredi dela in truda! Če je bil dolgi delovni dan teža in trud, se delavec tem bolj veseli večera, ki mu prinese počitek. Če je bil teden dolg in poln skrbi in dela, se veseli na nedeljo, ki mu je v počitek.

Popoln mir je le v Bogu. To je človekove duše najvišji in najlepši cilj, da najde v Bogu večni mir, v hiši nebeškega očeta za večno. Sam je dal človeku v dušo, da išče mir, pa tudi to, da ga nikjer na svetu v vsej polnosti ne najde. Vsako duhovno gibanje naše duše je le hrepenenje po končnem miru v Bogu: »Za Tebe, o Bog, si nas ustvaril in naše srce se ne umiri, dokler v Tebi ne počije.« (Sv. Avguštin.)

Od Boga in za Boga ustvarjena duša se ne more zadovoljiti s skupimi zakladi tega sveta. Vsa krasota minljivega sveta, vse skromno znanje o Bogu in o njegovem kraljestvu miru je le zato, da v najgloblji globini človeškega srca zbudi hrepenenje po osrečujočem večnem miru, ga stalno množi in pogloblja.

»Naši umrli počivajo od svojega truda in njihova dela gredo za njimi.« Vse leto je božja njiva skoro prazna; le tu pa tam po nedeljski božji službi se mimogrede ustavi kdo izmed domačih na grobu. Vihra in nujnost dela pa tudi ta kratek obisk močno škrajša. Le vsakoletni spominski

dnevi in vernih duš dan požive praznoto s številnejšimi obiski. — Mi vsi, ki smo še v vročini dneva, jim ob svojem obisku ne moremo želeli nič lepšega in nič boljšega kakor mir, mir, ki naj ga bodo deležni vsi. »Gospod, daj jim večni mir!«

Ne mi, le Bog jim ga more dati. Odpušča jim kazni, ki jim ovirajo vstop v večni mir, potem pa vzidejo v obljubljeni deželo miru. Svojim angelom ukaže, da vpeljejo vse duše, ki jim je vojskujoča in zmagoslavna Cerkev izprošila odpuščanje, v deželo večnega miru, in jih rešijo neugasnega hrepenenja po večnem miru v Bogu.

Molitev s svojo neomejljivo močjo objema ves svet in mu tudi breg tega sveta ne more odkazati meje: s svojimi močnimi rokami sega v oni svet, preko smrti in groba. Ozdravlja, posvečuje, zadošča; izmiva madeže krivde in prestopkov, ki še niso oprani.

Molitev nam tudi kaže kvišku, kjer naši dragi umrli že uživajo mir pri Očetu kamor jih moremo peljati tudi mi z molitvijo. Molitev je torej tudi tisto sredstvo, ki nas bo nekoč z njimi združilo. Naša žalost in boleost ob njihovi izgubi naj nas ne ovira, da bi jim ne privoščili miru, ki ga na svetu niso nikoli imeli. Bog je vedel, zakaj jih je odpoklical prav tisti dan. Kdor je bil odpoklican od Večnega, počiva v njegovih rokah in na njegovem božjem Srcu. Nikdar in nikoli si ne zaželi vrnitve na svet. — To je tudi naša resnična tolažba ob dnevu vseh mrtvih.

Nove brazde

Janez Kmet — (Nadaljevanje)

Oče pa ni mogel zaspati. Misli so se mu vrtele okrog otrok. Ko bi bila vsaj mati še živa. Kadar mu je bilo težko, se je je živo spomnil. Vse drugače bi bilo. Ah, kaj, ko je morala reva tako zgodaj pod zemljo. Odkar je bila Tončka majhna, ni bila več trdna. Kajpak, vsa je bila mrtva na delo. Prva je morala biti na nogah. Svet

bi se menda podrl, če bi pri delu ne čakala dneva.

Za vse je delala. Julka se je šla šivat učiti, Tončke še ni pustila k delu, češ da je premlada. Pa jo je bilo zadosti skupaj. Preveč je razvajala obe. »Preveč!« je bruhalo iz njega. »Moja ni nikoli obveljala.«

Zaobrnil se je k zidu. V duši se mu je

nekaj zarežalo: »Ti ne razvajaš Tončke? Pustiš, da se shaja s Cenetom, kaj si mutast? Ne veš, da mlad svet vse preveč rad skupaj sili...?«

*Naval novih čustev se mu je zlit v srce. Kar tresel se je. »Ne, ne,« je planilo iz njega. »Oni pretepač... ne bo hodil okoli moje hiše. Nikdar... jo rajši zažgem... Da bodo ljudje s prstom kazali za Julko: Pohajača je vzela, tistega, ki je Matevža napadel... Sama ne bo nič boljša...«

Vpričo vseh bi mu pokazal vrata. Fej, orožniki so ga vlačili po ječah, še na vislice ga bodo potegnili. Hudiča! Naj ga!

Užaljenost ga je žgala. Zdelo se mu je, da se domačija pogreza.

»Čakaj, punčka, boš že še videla, kdo je tvoj oče!«

Srce mu je burno utripalo, premetaval se je po postelji, obraz mu je žarel od vročice, po vsem telesu so se mu nabirale potne kaplje. Šele proti jutru je utrujen zaspal. Pa še v sanjah se je boril za čast sebe in domačije.

Zjutraj je pognal hlapca v hlev, ko je komaj odložil žlico pri zajtrku. Rad bi bil miren in prijazen, pa ni mogel zakriti jeze. Pastir je šel nositi nastiljo, hlapec je pa gnoj kidal.

»Hlapcu pomagat,« je dejal trdo Tončki, »ne more vsega sam.«

»Kako?« se je začudila. »Toliko dela imam. Če je zmeraj sam kidal, bo pa še danes.«

»Ali bom rekel dvakrat?« Tončka se je ustrašila. »Spet jih je nekaj prišlo! Da mora pri nas tako biti!« Postavila je skledo na ognjišče in se umaknila.

Julka je ostala sama z očetom. Pripravila se je k šivanju, sklonila glavo in zavrtela. Še pogledati si ni upala očeta. Zdel se ji je strašen. Nekaj težkega leži na njegovem srcu. Slutnje so jo mučile. Joj, ko bi mogla iz hiše...

Oče je sedel na klop, vrgel eno nogo čez drugo, stegnil obe roki po mizi. Oči so mu obstale na Julki. Bil je v tistem hipu mlad, poln življenja, strogosti in ognja.

»Kdo je bil snoči pri nas?« je vprašal odsekano.

Julka je uprla vprašujoče in proseče oči v očeta. Pa ni vzdržala. »Kdo,« je iz-

jecala in se nagnila globlje nad šivalni stroj.

»S kom si govorila, a?« Zravnaval se je in potrkal s prsti po mizi.

Rdečica jo je zalila, najrajši bi zajokala in prosila odpuščanja.

»Ali veš, kdo te vpraša, otrok?« Dvignil se je in zrastel, da bi mu bil kmalu strop prenizek. Prestopil se je za korak, oči zapičil vanjo ter se lahko pozibal z rokami v žepu.

»Oče, oče,« je zaihtela.

»Ne poznam danes tega imena!«

Dvignila se je.

»Nikamor, preden se ne zmeniva!« Ujel jo je pri vratih in pahnil k stroju.

»Ne smem ven?« je zajokala.

»Nikamor, sem dejal. Si slišala, kaj sem vprašal?« Nategnil je vrat, izbuljil oči, roka se mu je stisnila v pest. Kakor v blodnjih sanjah je izrekla:

»Tine, oče, odpustite!« Stala je pred njim uboga kakor dete.

»Ne, ne, ha, ha,« se je zakrohotal. »Morilec, ropar, pes! Še slabši kot pes!«

Zadnje sile so se napele v Julki. Zbadljivka jo je spekla kot žerjavica. Trmasta upornost se ji je vračala in se ji pokazala v očeh. Ni omahovala, odločila se je naglo in trdno, da ne bo nikoli prenehala, četudi bi jo kes razjedal vse življenje.

»Človek je, kakor vi, ni pes!«

Oče je v silnem srdi zamahnil. Zašumelo ji je v ušesih, opotekla se je in se ujela za rob peči. Noge so se ji zašibile, omahnila je in se zgrudila na stol. Takoj se je zavedela in se dvignila. Stala je pred očetom uporno, ne več tako kot njegov otrok, ampak kot dekle, ki se bori za čast. Drgetala je po vsem telesu. Ni zdrknila solza iz očesa. Na licu je začutila vročo bolečino. Rdeča kri se je razlila po obrazu. Bila je ponižana kot še nikoli v življenju.

»Poklekni,« je zasikal oče kot blazen.

»Oče,« je kriknila Julka, se vrgla na kolena in dvignila roke.

»Kako ubogaš očeta?«

»Moj Bog!« je Tončka planila v hišo. »Oče, pustite Julko,« je prosila in zajokala.

»Ven,« je zavpil in ji pokazal vrata. »Kdo te je klical, kaj?«

»Oče, lepo vas prosim...«

Porinil jo je skozi vrata in zaloputnil.

Tončka se je naslonila na ognjišče, zakrila s predpasnikom oči in na ves glas zajokala.

»Od hiše bom šla. Pri vas je živ pekel!«

»Vsi pojdite,« se je krohotal oče. »Na vse strani držijo poti, toda nazaj nobena. Domačija je stala, ko vas ni bilo, in bo stala, ko vas ne bo... Dolg in širok je svet. Še danes naj gre, za kogar ni...«

S trdim korakom je premeril hišo. Julka je klečala na tleh in jokala.

»Obljubi,« se je naglo ustavil pred njo, »da ne boš nikdar več govorila z njim...«

»Oče, oče...!«

»Obljubi,« je dvignil pest in zaškrtal z zobmi. Hripavi glas jo je pretresel.

»Obljubim, oče,« se je iztrgalo iz nje. Roke so se ji povesile, trepetala je in ihtela.

»Zapomni si, kaj si obljubila. Gnojno rano bom izrezal, da bo domačija zopet zdrava.« Vse je plalo po njem. Od togote se je tresel. Ubil bi jo, če ne bi obljubila.

»Tudi on me bo pomnil,« je siknil in planil v vežo. Julka je vstala, se vrgla na posteljo in se ni mogla potolažiti. Pred očetom je klečala kakor pred Bogom. Tisočkrat huje jo je pekla sramota kot bolečina. Jokala je, da ji je drhtelo telo.

V. Nasprotja

Božični prazniki so se približali. Druga leta jih je Julka komaj čakala, zdaj se jih je pa bala. Po tistem jutru je bil v hiši mučen molk; skrita bolečina je kluvala v srcih. Kot bi se sprli z vsem svetom. Noben ni šel k sosedom. Po večerji so sedli ob peč, ko je Marija šla po vasi. — Pastir je silil, pa ga Tončka ni pustila. Kajpak, da bi ga ženske izpeljevale. Vse bi rade izvedele, privoščijo prepir v hiši. Raznašale bi jih in vse več povedale, kakor je bilo res.

Štepcovi so se sami vase zaprli. Nema otožnost se je vlačila okoli domačije. Zmeraj je Julki plesal tisti trenutek pred očmi, ko je na kolenih prosila očeta, naj odpusti. Takrat se je vzbudilo v njej sovraštvo, da je stisnila ustnice. A takoj se je spomnila, da je greh sovražiti očeta; tako velik greh kakor nobeden drugi. In stokrat se je pokesala.

»Ali naj ljubim tistega, ki mi zapira

vrata k sreči?« V njenem srcu sta se borila srd in ljubezen. Šla bi, ali pobegnila kamor koli, samo daleč, daleč... Oh, da bi pozabila vse, da bi šla kam daleč in začela novo življenje. Joj, če izve Tine? Kaj bo rekel?

A ta pekel v hiši! Ni se še srečala z očetovimi očmi. Da bi le govoril, potem naj bi jo tepel, vpil nad njo, razgrajal, samo da ne bi nad hišo ležala ta moreča tišina. V očeh je nosil grožnje, proti Vrhovcu je stiskal pesti. Kaj hoče Tinetu? Saj mu ni ničesar prizadejal. Kaj je neki? Julka je trepetala. Še enkrat bi pokleknila pred očeta: pustite Tineta, povejte, kaj mislite. Lepo vas prosim, oče, tako mi je hudo...

Pa ni pokleknila, niti besede ni izgovorila.

»Peči bo treba,« je omenila Tončka.

»Zavoljo mene ni treba nič.«

»Kaj bomo tako? Še nikoli nismo bili v praznike brez boljšega kruha.«

»Očeta vprašaj!«

»Kdaj smo pa še očeta spraševali, ali naj pečemo ali ne,« se je Tončki za malo zdelo. Pa ga je vkljub temu vprašala. Komaj je dobila odgovor, da tudi zanj ni treba.

»Kaj? Že zavoljo pastirja in hlapca in pa zavoljo jezikov, ki bodo pol leta govorili, da smo tako skopi, da si še kruha ne upamo speči za božič.«

Tončka je v trgovini nabrala, kar je bilo treba za peko. Julka ji je pomagala. Razbelila je peč, vmesila in dejala shajati. Kar čez modle je sililo. Julka se ni potlej mogla pripraviti k šivanju. Nadležne misli so jo kar grizle, če je sedla k šivalnemu stroju. Zamenjala je predpasnik, vzela škaf tople vode iz kotla in pripravila cunje za pod kolena. Začela je ribati po hiši, da bi vsaj za nekaj časa pregnala dvome.

»Boš zdrgnila,« jo je mirila Tončka.

»Kakšno pa bo o praznikih, moram!« Ni odnehala, dokler ni bilo vse pomito.

Dan pred svetim večerom, je Jožek nanesel mahu, da bi ga bilo za pet jaslíc zadosti. Tako je silil, da se mu ni mogla ubraniti. Morala je napraviti jaslíce. Za spomin, si je mislila Julka, kdaj je božič...

Na sveti večer je oče pokropil vso hišo in hlev, potlej še drugo poslopje, njive in

polja. Po večerji so molili. Čudno tesno je bilo Julki pri srcu. Oče je govoril samo v molitvi, pa še tedaj, kot bi se prepiral in terjal, ne pa molil in prosil.

»Že spet,« je nejevoljno oponesla Tončka, ko je po večerji oče odšel k Sitarjevim. Zadnje dni je zahajal k njim in se šele pozno ponoči vračal domov. Ostajali sta z Julko sami. Hlapec je klampal v Dol. Vsaj na sveti večer bi ostal doma, je bila Tončka huda, pa ni nič slišal. Izgovarjal se je, da gre k Mariji, češ, da jo bodo nocoj zadnjikrat nosili. Da bi tudi onedve, lahko šli. Tončko je mikalo, pa se je nato premislila.

Jožek je že v kotu dremal. Vrgla mu je blazinicu za pod glavo. Julka je sedla na peč. Svetilka je gorela z visokim plamenom; pastirci so oživeji. Bilo je toplo in prijetno, a Julka je v mislih blodila po mrzlih stezah in zasneženih potih. Ali res ni pota naprej. Tine, joj...

»Zapojva,« je silila Tončka. Sama je poprijela čez; božične pesmi sta peli, a Julka ni ničesar občutila. Večer je bil dolg, kazalca na stenski uri sta se komaj premikala. O sam Bog, da sta Zamanovi dve prišli. Bili sta nasmejani in razigrani. Jaslice sta prišli gledat.

»O pa tako lepe! Julka zna,« jo je pohvalila Roza.

»Saj ni taka reč,« se je ta branila.

»Pa kar na peč,« se je začudila Angela. »Pa predpust bo, bom že tvojemu povedala, kako si zmrznjena...«

»Kaj! Le povej mu, če imaš komu, ko pa nobenega nimam. Saj sem najrajši sama,« je tajila in zardevala.

Angela je videla, kako ji je nerodno, zato je pogovor zasukala drugam. Potlej so zapele, da so se šipe tresle. Še Julka se je razživila, da so jo bile same šale.

Ko je pri fari pričelo vabiti k polnočnici, sta se Roza in Angela poslovili. Julka je odprla okno. Mirno in veličastno je bilo nebo, vse posejano z migljajočimi zvezdami. Veliki zvon se je lepo slišal. Kar prevzelo jo je. Snežna belina je počivala, blažena tihota je odevala vas; iz vsake hiše je strmelo budno in svetlo oko v čudovito noč. Bilo je svetlo, da bi za lučaj daleč spoznal človeka. Zvon se je majal dalje in dalje, plašni glasovi so plavali nad poljem, se razlivali kakor bogastvo v revne

bajte; vsa srca so obiskali in jim naznani mir.

Julko je prišlo. Ni čutila mraza; slo-nela je na oknu. Ginjenost ji je vstala v srcu. Oči so se ji orosile.

Nato se je šla opravljat; Tončka je bila že v praznji obleki.

»Kdo bo pa doma?«

»Jaz že ne,« se je hitro odpovedala Tončka.

»Morda bodo oče?«

Medtem je prišel oče domov prav dobre volje.

»Bom pa jaz za varuha. Kar pojdiva, če radi gresta. Kje pa je hlapec?«

»K Mariji je šel, pa ga še ni.«

Julka se je čutila olajšano, kot bi ji težko breme padlo z ramen.

Oče se je nasmihal. Bil je zgovoren, kot bi nikoli ne prišlo do žal besede. »Kako bi šel? Starost kar noče biti sama. Po llovcih mi kar sapo zapira. Tema je tudi; pot pa slab, stopinja nikjer ne obstoji na tej ledenini.« Sedel je za mizo in pogledoval Tončko, ki si je popravljala ruto.

Spet bo dobro, oh, da bi že vsaj bilo! Sklenila je, da ne bo nikoli več žalila očeta. Ne, ne! Tine ne sme več hoditi okoli hiše. Povedala mu bo... Če jo noče ubogati, naj pa... Oh, Tine, menda ga res ne bo nikoli pozabila.

Oblekla je plašč, vzela torbico in rokavice. Nad hišo sta jo došli Vrhovčevi dve. Bo vsaj krajši pot.

Oče je sedel za mizo. Privil je svetilko, da so sence mignile po kotih. Pogled mu je splaval po hiši, od stene do stene. Oči so zasijale, plamen se je vnel v njih. Na obrazu se je pokazala samozavest in odločnost. Stegnil je roko in udaril s pestjo po mizi.

»Ne boste me!« škodoželjno in porogljivo se je zasmel. »Otroci, vi pa že ne, nak!« Dvignil se je. »Raztrgati moram te vezi, čeprav težko... Nič težko, lahko, lahko...«

»Ali ne bo prepozno? Zakaj si prej zakrival oči in jo opravičeval, da je otročja?« mu je dejalo v srcu.

»Kar jaz naredim, ni nikoli prepozno!« Potrkal se je po prsih. »Ne poznajo še štopca! Bomo videli...« Jeza mu je tresla roke. Nemirno je gladil čelo, kot bi odganjal težke misli. Da bi jo dal Vrhov-

cu? Da se bodo trgali za kraje? Nikoli, rajši jo ubijem! Da bi se trpinčila vse življenje v tistih oplazih, ki jih razjeda ostroga in resa? Njeni otroci — pot pod noge, culice v roke, pa hajdi v svet; živi ne moremo pod zemljo. Zgubili bi vero in vse. Kdo bi bil kriv? Ali ne jaz?

»Prav imaš Sitar,« se je zasmel na glas, da se je sam sebe ustrašil. »Tožil ga bom. Mora se razdreti. Naj se sovraštvo zaseje med najini hiši. Da veš, Vrhovec!« Dvignil je roko in požugal. »Dolgo si prosil, kmalu boš izprosil, boš že še videl, kaj si izprosil! Si pasel po onem koncu, nič ti nisem rekel. Če so pastirji kaj imeli med seboj, me nič ne briga. Kdo bo kaj dal na otroške besede. Težko sem molčal, ko si otepal oreh, ki ni bil še nikoli tvoj! Kdo plačuje davke? Pa naj bi bilo. Molčal sem, da je bil v vasi mir. A, da si mi ga posekal, meni nič tebi nič, e, fantek, zato se bova pa že še zmenila. Pošast lakomna! Kakršen si ti, tak bo Tine! Tvoj je! E, saj vem: kar mačka rodi, rado miši lovi...«

Ihta ga je prevzela, rastle je v groznji in srdu, ko je s trdimi koraki stopal po podu, da so razsušene deske bolešno škripale.

Nenadoma je umolknil, spomnil se je, da je sveta noč. Mir in ljubezen jo je, on pa neti sovraštvo.

»Ampak Cene, še eno zini!« je trgal po dolgih presledkih, kakor bi prisluškoval odmevu v duši, »pa ne boš več prestopil mojega praga.«

»Ko bi bila zdajle Julka v hiši, bi zopet klečala pred menoj. Bomo videli, kdo je gospodar v hiši: otroci, ali jaz...«

Čez praznike se je vreme sprevrglo. Zavela je burja, da je ves svetl dan tenko žvižgalo okoli vogalov. Potlej se je nekoliko umirilo, vendar je še ostro pihalo sem od Zaplaza. Nebo se je pooblačilo, začelo je snežiti, četudi je še prejšnjega snega za ped ostalo. Neslo ga je v poslopje. Tončka se je kar prestrašila. Lina pri kleti ni bila dobro zadelana, kmalu je po krompirju pobelilo. »Če bi oče videli, bi bilo spet tako vpitje, da Bog pomagaj.« V drvarnici pa ni bilo snega dosti manj kot pa na samem.

Vse praznike je bila Tončka slabe vo-

lje. Oče si ni dal blizu. Bog ve, kaj je spet? Da bi vsaj Cene prišel kaj blizu. Bi kaj povedal. Pa nič! Če se me pa tako ogiblje, pa tudi prav. Le čakaj!!« Naredila se je užaljena. Saj se je včasih tudi že ujezila, pa ni vzdržala. Šale ji je pravil, da se je morala smejati. »Oh, ta Cene, kakšen ti je!« Kar nehote so ji misli romale k njemu. Čisto nič študentovskega nima na sebi. Vživl se je na kmetih, da še govori čisto po domače. Katero besedo že še zavije po svoje, pa tako prijetno, da bi ga Tončka zmeraj poslušala. Dela pa kot črna živina; saj se bo še spridil. Sama ga je videla, kako se je poganjal za koso, kot bi ves grunt hotel v enem dnevu postoriti. Pa ga je Tončka včasih nalašč zbudla. »Kaj boš ti, nas kmete poglej!« Hud je bil. Saj ga je res preveč v nič devala. Pavla ga hvali, kolikor ga more. Saj ne bo šel iz vasi, morda nikoli več. Pri Svetinovih je zadovoljen, oni pa tudi z njim. Priden je pa res. Ne pije, pri Dolarju se tudi ne ustavlja. Ali ni bil zadnjič? Eja, samo dražil jo je; ne bi rada videla, da bi v Dol zahajal.

Revež je, ker nima doma. Tončki je marsikaj povedal. Da nima očeta, mati pa je daleč od doma, bratje in sestre se ubijajo po službah, na domu pa stanujejo tuji ljudje. Kadar je pripovedoval o domačem kraju je bil potr in otožen, da so še Tončki prišle solze v oči. Smilil se ji je, zato ga je še bolj rada imela.

Med tednomi se je uvedrilo. Sonce se je prikazalo. Dobrega pol metra je bilo snega, pa se je začel južniti. Res, kot bi se vreme igralo. V začetku tedna je padal sneg, da so se bali po vasi za drevje in strehe. Na novega leta je bilo pa jasno in lepo, kakor bi silila pomlad v deželo.

Tončka je šla popoldne k nauku. Doma je bilo pusto in dolgočasno, da ni mogla strpeti. Hlapec je kolesal po vasi; misli, da so vse nedelje in prazniki njegovi. Oče je bil spet pri Sitarju, Jožek je pa tičnico delal za podom. Julko je spet glava bolela. Na zapeček se je spravila. Je bolj bolehn kot pa zdrava; nič ni trdna.

Mučna tišina je bila v hiši, samo ura na steni je z vso silo preganjala dolgčas.

Tončke niti sonce ni moglo spraviti v dobro voljo. Nekaj tišči na hišo, pa se tudi za las ne premakne. Saj sama ne ve, kaj je.

S stez je zavila na kolovoz, gaz je bil precej dober; ko pa ljudje hodijo vse križem.

Šek! Od nekje je priletela kepa in se zarila pred njo v sneg.

»Kdo je neki?« Naglo se je ozrla. Nikjer ni bilo videti nikogar, še pot je bil prazen. Kaj ne bodo šli nič k nauku? Eh, je zamahnila in šla svoj pot naprej. Bila je sama s svojimi mislimi. Ni prestopila deset korakov, ko je priletela druga kepa ravno v njeno ramo.

»Za nalašč me kepa!« Ujezilo jo je. Ustavila se je in gledala okoli sebe. V hipu se je domislila.

»Cene,« je dejala glasno. »Saj te vidim, ti si! Le čakaj!« Kar nehote ji je ušlo njegovo ime. Pa ga ni videla.

Izza meje se je dvignil Cene in se hudomušno zasmel. Tončka se je brez besede obrnila.

»Tončka, sem dobro zadel, kaj?« Prihitel je in stopil tik nje.

Še pogledala ga ni.

»Kaj si huda? Ujel jo je za roko, pa mu jo je precej izmaknila.

»Huda, kaj bi ne bila,« je skoraj z jekom izrekla in zrla predse. »Zdaj vsaj vem, kakšen si,« mu je očitala.

»Saj sem za šalo mislil...« je Cene sprevergel glas, kakor bi prosil.

»Vrgel si pa zares. Še zdaj me rama boli, veš! Takile mislite, da se smete norčevati iz kmečkih deklet.«

»Tončka!« Kar sapo mu je zaprilo. »Kaj sem ti pa naredil?« Rad bi ji pogledal v oči, a ona se je obrnila vstran. »Če je pa tako... Novo leto ti menda smem voščiti...« Prijel jo je za roko, ni je potegnila k sebi. Pogledala mu je v obraz in se zasmejala.

»Ti navihanka poredna!« Vesel je bil, vse je bilo spet dobro.

»Ne zameri, saj nisem nič huda. Podražila sem te, kakor ti mene...«

»Huda še ne znaš ne biti!« Stisnil ji je roko, da jo je kar zbolelo in je zavzdihnila: »Joj, še strl mi jo boš...« Pa jo je vendar kar pustila v njegovi dlani.

»Da bi bilo srečno to leto, da bi se možila...«

»Ti, kaj mi pa nagajaš,« se je sladko zasmejala. Ni mogla zatajiti, da ji je tako

voščilo prijetno. »... Kadar boš hotel...« zaihetala se je in zardela.

»Midva se kar ne moreva resno pogovoriti, samo šaliva se,« je skušala popraviti prejšnje besede.

»Oh, ne veš, kako je pri nas hudo,« se je spomnila.

»Tebi je prav sila...« ji je ometaval.

»Ko so pa oče tako čudni. Tudi pol dneva ne bi ti zdržal pri nas.«

»Nekaj sem slišal,« se je zresnil.

»Kaj, Cene, povej mi, no! Bog ve, koliko ljudje govorijo...«

»I, tožili se boste; vsaj ti bi branila očetu!«

»Jezus! Tožili,« se je vsa prestrašena ustavila na gazu. »Jaz to prvič slišim, Cene. Saj sem vedela, da boš zdaj pa mene dolžil. Jaz sem kriva, kajne?« Z roko je šla preko oči.

»S kom pa, povej no!«

»Kaj nič ne veš?«

»Čisto nič kot za svojo smrt...«

»Za Ulce.«

»Moj Bog! Vidiš, takole je pri nas!« Zaihtela je: »Saj sem rekla: živ pekel... V sovrašтво bomo prišli s sosedi. Daj, Cene, prosim te, pogovori očeta... Zaradi Tineta... vem,« je prosila z jokajočim glasom, prosila s solznimi očmi.

»Saj sem...« Pogledal je v tla, težko mu je šlo z jezika... »pa me oče ni poslušal. Vpil je in razsajal. Pri Sitarju pa potuho dobiva...«

»Prosi, Cene! Tebe imajo oče radi, doma si nihče ne upa ziniti.«

»Radi, praviš.« Izpustil je njeno roko. »Misli sem... Saj tebi lahko povem... Pogovarjal sem ga, pa ni pustil do sebe. Veš, kaj je rekel? Da sem pritepenec, ki še jesti ne zasluži.«

Tončka je zajokala: »Ne zameri, Cene! Saj poznaš našega očeta...«

»Nič ne zamerim. Užaljen sem pa bil... Kaj bi mi kdo očital, da sem pritepenec? Nisem sam kriv, če sem moral od doma... Povedal bi ti vse, pa bi vse noči prejkala. Verjemi, da bi bil raje doma, kot pa da bi se klatil po svetu... Vsakemu se lahko tako primeri. Še za kralje rastejo beraške palice, pravijo stari ljudje... Saj vem, da je bil oče jezen, ko je to rekel...«

»Kar pusti me, Cene! Pojdiva rajši vsak svoj pot. Vem, da te nisem vredna ne jaz,

ne moj oče... Četudi bom trpela vse življenje, pojdi od tod, da te ne bodo žalili...»

»Kaj govoriš, Tončka? Tudi, če bom šel, tebe ne bom pozabil. Nikoli!«

»Tudi jaz bom šla od doma, kamor koli... povsod bo boljše...« Ihtela je kakor otrok.

»Ne, ne! Jaz vem, kaj je dom! Ne govori tako.« Pravil ji je in pravil z bolečino v srcu. Tončka ni mogla izreči besede. Le ihtela je.

»Vsa si objokana, oči si obriši!«

V cerkvi ni mogla moliti. Begale so jo strašne misli. Vsaka njegova beseda se ji je povrnila z grenkim spominom. »Ubogi Cene, še ta toliko trpi...«

Spet so ji preskočile misli drugam. Stisnila se je v kotu in si z dlanjo zakrila obraz. Zdelo se ji je, da vsi kažejo nanjo: Takile so, ali jih vidite! Za poštene smo jih imeli, pa se bodo tožarili za tisto ostrogo na vasi. Vse hočejo podse skopati. Še ob tisto zaplato zemlje bodo spravili Vrhovca, da jih le sram ni. Stari pa kar hlepi po tistem. Vsa vas bi mu ne bila zadosti... Še v grobu bi ne imel zadosti zemlje... Misliš, da bodo otroci kaj boljši? Beži, beži, očetova kri se pretaka po obeh, kakor po Julki tako po Tončki... Tončka bi skoraj kriknila od groze. Planila bi ven in se ne bi nikoli več prikazala k fari. Oče ne, ne! Marija pomagaj... očenaš, kateri... V sredi se je zmedla... Nov dogodek ji je vstal iz pozabljenja.

Spomladi je bilo. Na Ulcah so pasli otroci, kakor že odkar pomnijo ljudje. Zavaljo ptičjih gnezd so se sprli. Vrhovčev Janez se je bahal, da ve za šoje, pa ni hotel povedati, kje so. Drugi pastirji so ga izpeljavali, prosili in grozili.

»Pa ne boš pri nas, če ne poveš,« mu je zagrozil Zamanov.

»Segnali bomo tebe in živino, zvonce pa pobrali,« se je junačil štepcev.

»Bom pa očetu povedal.«

»Le. Očetu povej, materi pa pokaži! Tako boš šel kot zajec; saj še pravice nimaš tod pasti. Ni nič vašega!«

»Vseh je, vseh, tudi naše,« se je pognal.

»E, ne boš nam pel, ne. Kár prilastiti si hočete. Saj so oče pravili, pa tudi Tončka je pripovedovala,« se je postavil pastir in grozeče rastlel, ko so mu drugi pomigavali. Kaj pa misliš, da si, sirota? Ob tla te bom vrgel, da se ne boš tri dni pobral. Kje so šoje? Hitro povej, kje so!« Ga je kar na kratko prijel.

»Ne bom ne,« se je umikal Vrhovčev.

»Pa ne boš pri nas,« se je dvignil Smrekarjev. Potegnil mu je kapo z glave, jo zalučal med živino, da se je prestrašeno razbežala. Drugi so se mu smejali.

Zamanov je s kolom pognal Vrhovčevo kravo in telico z vaše zemlje. »Vaša živina ne bo na naši paši«

Vrhovčev je prijel domov, še preden je sonce zašlo. Vse je povedal. Od takrat ni več prignal na vas.

Tončka je bila vsa iz sebe, ko je zvedela. Da se je Jožek tako nalagal! Kdaj je še kaj rekla čez Vrhovčeve. Zdaj je šele vedela, zakaj se trdo drže. Štefa ji je prav nerada dala odgovor, kadar sta se srečali. Včasih se je že menila, tisto ne sme reči. Ampak, zmeraj je nekaj zakrivala.

(Dalje prih.)

Lepo darilo je knjiga „Bele vrtnice“ in „Sestra Dragica“. — Dobi se v upravi Vige, Slomškova 1 in v vseh knjigarnah.

Gospodinje se pogovarjajo

V septembrski številki je pisala gospa Zvonka P. prav prijetno poročilo, kako se je nedavno razgovarjala s svojo mlado prijateljico, ki živi v mestu, ima moža uradnika in nekaj mesece starega sinka. Pozvala nas je, naj bi se tudi še druge oglašile k temu vprašanju, ki ga je obravnavala z njo.

To kramljanje me je izzvalo, da sem se namenila danes tudi jaz nekaj pripomniti

k temu. Najprej naj pritrdim, da je popolnoma pravilno razpravljala vprašanje, kako naj se žena obnaša do moža, ki je ves dan zaposlen in pride truden domov. Vse ji je iz svojega praktičnega življenja pokazala, kaj je prav in kaj ne, o vsem jo je prav lepo poučila. Nimam namena prav tisto za deva nadaljevati, ampak bi rada iz svoje družine povedala, kako se meni podobno godi, le s tem razločkom, da je moj mož

poleg tega še bolan. Pet in štirideset let je šele star, imava tri otroke, ki že vsi hodijo v gimnazijo. On je tudi uradnik, ima pa hudo naduho, ki ga skoraj vsak teden za kak dan napade, da ne more v službo. Teh malih in neodložljivih dopustov se je že toliko nabralo, da me prav resno skrbi, kaj bo. Slišala sem namreč, da je dopust večkrat vzrok, da uradnika upokoje. Kaj bi bilo, če bi se nam to primerilo! On ima šele 25 let službe, pokojnina bi bila še zelo majhna in otroci vsi v študiju. Nujno bi bilo treba, da bi se šel mož zdraviti k morju ali v kakšne druge toplice. Pri sedanjih razmerah pa to ni mogoče. Zdravnik mu pomaga z injekcijami, ki pa — vsaj meni se tako zdi — nič več ne pomagajo. Po prvih injekcijah mu je takoj odleglo, zadnji čas pa so brez učinka in traja napad kar več dni skupaj. Dan in noč me skrbi, kaj bo z nami, če mož ne bo mogel več v službo, ali če bo upokojen.

Z velikim zanimanjem sem tudi prebrala v isti številki Vigredi zdravnikov odgovor na podobno vprašanje. Končni nasvet se glasi, naj bolnik zdravi glavno bolezen, če je naduha vzporedna bolezen. Pri nas pa se mi zdi, da je naduha kar glavna bolezen in ker so zdravniku sredstva odpovedala, saj se mi zdi, da so injekcije zadnje, kar ima zdravnik na razpolago, nimam nobenega izgleda več, da bi se bolezen mojega moža izboljšala. Začeli smo uporabljati tudi razna domača zdravila v obliki čajev, zlasti sluz čistilnih čajev. Reči moram, da v trenutku marsikdaj pomaga. Najbrž je topla pijača sploh koristna pri tej bolezni. Seveda pa je težava, ker ni vedno mogoče dobiti tega toplega čaja, zlasti če je mož v pisarni. Tako mu pripravim čaj v steklenico (Thermos), da ga nese s seboj v pisarno, kar pa zelo nerad, ker se sramuje pred drugimi. Saj to je res: bolan ni nihče rad in bolezen se rada prikriva. Tudi sladkorčki zoper kašelj dobro store, le

dobiti jih ni. Vse, kar smo jih dobili na 4 karte, hranimo zanj, četudi bi jih otroci kaj radi pozobali kot nedeljski priboljšek.

Tako sem zdaj k omenjeni razpravi dodala še praktično ugotovitev, ki jo vse bralke same lahko najdejo iz mojega pisma, da to še ni nobena posebna nesreča, če žena pri zaposlenem možu zvečer le tiho sedi in čaka, kdaj pride na vrsto s svojim pripovedovanjem. Mnogo hujše je še, če je mož, ko se vrne iz službe, tudi še bolan, težko bolan in mu žena ne more pomagati, kakor tudi bi mu rada pomagala, in da je ta zaveza, da mu pomagati ne more, mnogo hujša kot pa ona, ko si domišlja, da mu je odveč in da se ne briga zanj.

Zdi se mi, da je to v družini velika preizkušnja. Preizkušnja je glede tiste vdarnosti, ki sta si jo pred oltarjem obljubila mož in žena, v dobrih in zlih časih. Kolikokrat bi človek mislil, da ne more nič več, pa le še vztraja pri svojem delu in tudi v svojem — trpljenju. Preizkušnja je pa tudi glede tistega neomajnega zaupanja v Boga, ki nas v svojem življenju mora spremljati, ako nočemo izgubiti zadnjega cilja.

Zgrozim se večkrat, ko opažam, kako se svete vezi, ki so bile zvezane pred Bogom, rahljajo in se polagoma razvezavajo. Kako se skupno življenje onih, ki bi morali biti eno srce in ena duša, greni in zastruplja. Zopet in zopet se spominim tistega dne, ko sva stala pred oltarjem, z roko v roki, povezani z duhovnikovo štolo. Mnogokrat je hudo in težko, pa se obrnem k Njemu, ki je združil najini življenjski poti, s prisrčno prošnjo, ne, samo s kratkim vzdihom. Pa mi je doslej še vedno uspelo, da sem v miru nadalje delala in trpela.

Različni poboljševalci sveta in socialnih razmer v njem oznanjajo razna sredstva za poboljšanje. Eno in edino pa je potrebno: močne vere v Boga in njegovo previdnost in zveste ljubezni v svetlišču družine.

Irma P. — Lj. P. h.

Naši razgledi

Premog. Globoko pod zemljo leži močan čarodejec, ki je človeku na toliko načinov v pomoč. Pomaga mu topiti rude, kuriti plavže, goniti težka železna kladiva, milijone in milijone strojev po tovarnah,

njegova potovanja po vodi in po suhem prikrajševati, tisoče in tisoče gospodinjstev pa preskrbuje s kurivom. To je premog. Velika Britanija je postala velika zaradi svojega premoga.

Toda ali se ni treba bati, da se bodo neizmerna ležišča premoga nekoč vendarle izčrpala? Na srečo za to skrb še ni vzroka. O tem se od časa do časa pripravljajo možnostni računi. Tak račun pravi za Newcastle, da bo še najmanj tisoč let izdajal svojo sedanjo množino, pa bodo vmes odkrili še nova premogova ležišča.

Poznamo več vrst premoga. Najboljši premog je tako zvan Kannel-premog, ki se pridobiva samo v nekaterih pokrajinah Anglije v večjih množinah. Od vseh vrst je ta najboljši in gori s svetlim plamenom; blede so sveti in se zaradi svoje trdote da obdelati v razne posode, gumble in tako dalje.

Najbolj razširjen je škrljasti ali listnati premog, ki ima svoje ime zaradi svoje škrljaste tvorbe. Ni trd, ampak mehak, lahko drobljiv in je temen, popolnoma črn in še mastno sveti. Tega premoga je v Nemčiji največ in tudi pri nas v Trbovljah.

Slabše vrste poznamo pri nas v Črnomlju, št. Janžu in Kočevju, ki niso črne, ampak sivkaste in rjave in zlasti kočevar skoraj lesene strukture.

Geologija, t. j. znanost o začetku in presnavljanju zemlje pripisuje premogu visoko starost. Čas, v katerem so snovi, iz katerih je premog nastal, ležale na površju zemlje, je več tisočletij za nami. Neizmerne množine skalovja in peska se je nad njimi nagromadilo in ponekod so premogove plasti pokrite z nekdanjimi gorami. To je vzrok, da se le na nekaterih krajih na zemlji odkriva premog. Tako na primer Italija doslej še ni odkrila nikjer takega premogovnika.

Geologija tudi pravi, da je premog nastal iz rastlin. Iz rastlinskih odtisov v premogovih kritjih moremo zaznati, da so tisti gozdovi bili povsem drugačni kakor današnji. Takih rastlin na vsem svetu ne najdemo več, kakršni odtisi so v kamenitih plasteh nad in pod premogom. Nikjer se še niso našli odtisi listnatih dreves; danes tvorijo rastline, ki jih tam najdemo, le malo vejo našega rastlinstva. To so razne vrste praproti, preslice, lesičjakov in omelišja. Poleg njih so bili še nekateri iglavci. Toda vse praproti, preslice

in lesičjaki so bili pravi velikani. Naša sedanja preslica ne doseže niti višino in tudi ne debelino pšenične bilke, medtem ko se najdejo v kamenitem okolju premoga odtisi preslice, ki je kot hiša visoka in 10—15 cm debela. Kakšno čudovito rastlinje je bilo takrat! Lesičjak, ki je zdaj komaj nekoliko od tal, takrat pa do 20 m visok! In praproti kakor drevesa! Vse to je bil nepreahoden gozd brez vsakršne živali, ker tiste so pričele svoje življenje kako tisočletje pozneje na pozorišču stvarstva.

Vse kaže na to, da so rastlinske mase, iz katerih je nastal premog, rastle in živele na mestu, kjer jih zdaj najdemo. Najbrž je visoka toplota in mokro ozračje močno pospeševalo rast teh rastlin; odmrle veje in listi so kmalu pokrili zemljo. Pesek in ilovica sta se na kateri koli način razprostrela in pokopala pod seboj ne samo odmrle, ampak tudi še žive rastline. Zaradi močnega pritiska peska in ilovice je bilo doslej živo življenje rastlinstva neprodušno zaprto proti zraku in je tako privzelo nekaj od svoje okolice nase. Kako se je vse to zgodilo, pa ni znano.

Izkopavanje premoga je bolj nevarno, kakor pa izkopavanje drugih rudnin. Razni plini, ki so doslej neprodušno zaprti pred zrakom, se ob odkopavanju na zraku spremenijo in nastanejo eksplozije, ki so že marsikatero rudarjevo življenje ugasnile.

Pomen premoga pa ni le samo v njegovi industrijski porabi, ampak tudi še zaradi premnogih industrijskih izdelkov, ki iz njega nastajajo. V prvi vrsti je pridobivanje plina iz premoga, kateri postopek pa daje zopet mnogo stranskih produktov. Iz premogove smole se s kemičnim postopkom pridelujejo krasna barvila, anilinske barve. Poleg močno dišeče karbolne kisline, poleg raznih naftalinov in kemikalij za zdravništvo se pridelujejo tudi najlepši in najprijetnejši cvetlični vonji, sladkobne snovi in maščobe (vazelin). Zdi se, kakor bi vse nekdanje rastlinstvo prastarih časov hotelo še enkrat stopiti na dan v dokaz čudovitega bogastva vsega rastlinstva v pradavnih časih.

Petrolej. Petrolej se imenuje tudi kameno, ali gorsko, ali zemsko olje. Že ime pove, da je iz zemlje. V velikanskih množinah so ga najprej pridobivali v Pensil-

vaniji v Ameriki, kjer je vrel kar iz zemlje. Niso imeli dovolj sodov, da bi ga vanje nabrali in je sod neprečiščenega petroleja na licu mesta veljal samo 50 feni-gov. Ni čuda, da je tisoče in tisoče pod-jetnikov vrtalo v zemljo, da zasledi petro-lejsko žilo. Komur se je to posrečilo, je bil v kratkem bogataš, mnogi pa so vr-tali zaman in porabili vse svoje imetje za to. Še danes se prideluje največ petroleja v Pensilvaniji, takoj za tem pa v Rusiji in na Kavkazu. V manjših množinah ga pridobivajo tudi druge države.

Kako je petrolej v zemlji nastal, uče-njaki niso edini. Morebiti so pri postanku petroleja kakor pri postanku premoga so-delovale rastline, ali pa je nastal iz ma-ščob praživali.

Takoj iz zemlje vzeti petrolej je še zmešan z vodo, s katere ga je treba po-sneti. Potem ga z ogrevanjem očiščujemo še drugih primesi, tako n. pr. pri 70° od-haja nevarna gorljiva snov petrolejski eter, pri 90° gazolin, pri 110° nafta ali bencin. Vse te snovi prestrežejo in uja-mejo za mnogovrstno porabo. Petrolej sam pa je treba še očistiti. Iz zadnjih ostalin se izdeluje industrijsko olje za mazanje strojev, potem parafin in vazelin.

Petrolej uporabljamo za razsvetljavo povsod tam, kjer še ni zasvetila elektrika. Ponekod ga rabijo tudi kot pogonsko sred-stvo in kurivo.

V uredništvu se je oglasila Vigrednica, ki bi rada odkupila cele letnike 1923, 1924, 1925, 1926 in 1927. Katera izmed Vigred-nic bi mogla odstopiti katerega teh letni-kov, naj se oglasi v upravi Vigredi, Slom-škova ulica 1.

Iz Heidelberga v Nemčiji pošilja Vi-grednica Komočar Marija vsem Vigredni-cam prav iskrene pozdrave.

Tiskovni sklad

Za Vigredni tiskovni sklad so v zadnjem času darovale:

Neimenovana, Ljubljana . . .	L 5.—
Neimenovana	L 200.—
Ga. Kužnik, Ljubljana . . .	L 5.—
Skupaj	I- 210.—

Vsem se uprava kar najlepše zahvaljuje. Nadaljnje darove sprejema z veseljem, ker vidi, da je naročnicam na tem, da Vigred prebrede težke čase in redno prihaja k njim vsak mesec.

Uprava Vigredi.

Naša posvetovalnica

Odgovori na zdravstvena vprašanja

Odgovarja primarij dr. V. Meršol

R. M., Horjul. Vaš 16 mesečni otrok je po gosti hrani, zabeljeni z navadno ma-ščobo, začel dobivati močno srbeč iz-puščaj po celem telesu. Izpuščaj je tra-jal skozi nekaj tednov in malo popustil šele, ko ste spremenili prehrano; sedaj mu dajete po večini mlečen riž, zdrob ali kašo. Vendar se Vam zdi, da otrok v rasti za-ostaja, zato želite navodil, kako naj hra-nite otroka v bodoče.

Marsikakšen otrok dobi po uživanju svinjske maščobe in po premastnem mleku, včasih tudi po drugi hrani izpuščaj po koži. V vsakem takem primeru je potreb-no vedno ugotoviti, katera hrana povzroča otroku izpuščaj, in potem otroku te hrane sploh ne dajati ali samo v malih količinah.

V Vašem primeru mislite, da je vzrok

izpuščaju maščoba. Recimo, da je tako. V tem primeru bi Vam priporočal sledečo prehrano za otroka:

Zajtrk: Žitna kava s kruhom, na kate-rega namažite malo marmelade ali medu.

Predjužnik: Malo kruha s sadjem (na-strgano malo zrelo jabolko) ali mlečnim rižem.

Kosilo: Postna juha. Prikuha: zelenja-va s krompirjem. Nekajkrat na teden moč-nata jed.

Malica: Kruh z maslom ali kozarčkom mleka ali sadjem.

Večerja: Močnik z mlekom, zdrob z mlekom, polenta z mlekom.

Vse jedi, ki potrebujejo maščobo, pri-pravite na olju ali maslu.

Otroka vsakih 14 dni tehtajte, da vi-dite, kako napreduje. Ako bi se stanje kmalu ne popravilo, peljite otroka k Va-

šemu zdravniku ali v Dečji dom v Ljubljano na pregled.

Mati: Gliste pri dojenčku. Vaša osemmesečna punčka ima polno glist, ki jo slabijo. V dopisu žal ne omenjate, kakšne gliste ima, ker je, kot veste, glist več vrst.

Verjetno gre za belo glistico ali šilec (*oxyuris vermicularis*). Ta glista je dolga približno 1 cm, ima šilasto obliko in prebiva v danki. Tam se samice oplodijo, zapustijo danko in se naselijo okoli zunanje odprtine danke, kjer prizadevajo hudo srbečico, zležejo jajčeca in nato poginejo. Pri praskanju pridejo jajčeca za nohte prstov, s katerimi se prenesejo v usta in tako nastane nova okužitev. S podajanjem umazane roke domačim in znanecem se lahko okužijo tudi druge osebe. Če ima te ali pa tudi druge gliste en član družine in si redno ne umiva rok ali drugače ne pazi na osebno čistočo, se kaj kmalu okužijo tudi drugi člani družine, ki potem navadno medsebojno skrbijo, da zarod glist v družini ne preneha. Pri prenašanju jajčec glist igrajo veliko vlogo tudi muhe, ki sedajo na iztrebke, v katerih se nahajajo jajčeca, in jih nato raznašajo po okolici, posebno na zelenjavo in sadje, pa tudi naravnost na usta, zlasti spečih otrok.

Cepprav so te gliste majhne, so zelo odporne, zato jih je težko iztrebiti. Od domačih zdravil bo za dojenčka še najboljša česnova in čebulova voda, ki se pripravlja na sledeči način: Olupite po tri gomolje česna in čebule, jih na drobno razrežite, dajte v lonec, dolijte 1 liter vode in dobro prekuhajte, nato precedite in imate gotovo zdravilo. Dajte otroku proti večeru najprej čistilni vliv ali klistir (50 gr mlačnega kamilčnega čaja), da se danko izprazni, nato pa vliv mlačne česnove in čebulove vode (50—60 gr), nakar izhod danke stisnete, da voda ne izteče. To ponavljajte vsak večer skozi en teden, nakar se preneha za 14 dni. Če ni uspeh popoln, se lahko ponovi.

Da bi bil učinek uspešnejši, dajte otroku poleg tega enkrat dnevno na usta jedilno žlico česnove in čebulove vode s kamilčnim čajem ali pa jedilno žlico nastrganega surovega korena.

Pazite, da se otrok ne praska okrog

danke. Namažite mu zvečer okolico izhoda danke z belim precipitativnim mazilom (Ung. hydrargyri praecipit. albi 5%). Ponoči naj ima punčka hlačke. Skopajte jo vsak dan zjutraj s toplo vodo in milom in umijte posebno okolico danke, prav tako po vsakem iztrebljanju. Pazite, da na iztrebke ne pridejo muhe.

V vsakem primeru pa se zdravite in pozdravite tudi sami, ker ste Vi sami izvor okužitve za otroka. Tudi za Vas so dobra domača sredstva: redno uživanje malo česna in čebule med salato, vliv s česnovno vodo, mazanje okolice danke z gori omenjenim mazilom, skrbno umivanje rok po izvršeni potrebi, posebno prostora izza nohtov, ki morajo biti kratki.

Ako nimate belih glistic, ampak druge, tedaj uporabljajte poleg česna in čebule tudi druga zdravila, ki Vam jih bo predpisal zdravnik.

Odgovori na gospodinjska vprašanja

Ščurki. Tudi meni se je tako godilo kot Vam. Vse sem poskusila in vse kupila, kar mi je kdo svetoval, pa ni vse nič pomagalo. To pa zato, ker so imeli ščurki vsako noč dovolj jesti v kuhinji, dokler nisem vseh ostankov in tudi vsega drugega, kar jedo in oblazijo, tako dobro spravila, da niso prišli zraven. Potem niso imeli kaj iskati v kuhinji in jih ni bilo več. Morebiti je pa poleg tega tudi pomagalo, kar mi je svetovala stara ženica, naj napravim iz pšenice in ržene moke, katerima naj primešam nekaj gipsa (mavca), kar suho mešanico in jo postavim v kuhinji na tla. Ščurki bodo jedli, ker imajo moko močno radi; vmes bodo pa pojedli tudi gips, ki se v telesni vlagi otrdi in ne more več iz telesa. Tako morajo poginiti. To sem nekajkrat poskusila in jih je ležalo vse polno že mrtvih zjutraj, ko sem prišla v kuhinjo. Seveda jih je treba potem pospraviti, pomesti, pa to ni tako hudo kot pa zavest, da so ponoči vse oblazili in je treba najprej vso posodo umiti, preden jo rabiš. Poskusite še Vi to preprosto sredstvo! V prvi vrsti pa red in vse dobro spraviti!

Micička P. — P.

Nesreča pri likanju. Iz lastne skušnje vem tole sredstvo: Iz 100 g klorovega apnenca, ki ga dobite v drogeriji, in iz 900 g

vroče vode pripravite razpustino. Ko se je razčistila, pomočite vanjo kosmič čiste vate ali pa tudi platneno čisto krpico in brišite z njo opaljena mesta. Če so morebiti opaljeni kosi perila, ki so škrobljeni, je treba najprej odstraniti škrob z vročo vodo in potem s krpico spirati z omenjeno razpustino. Ko so rjavi madeži izginili, je treba dobro izprati s čisto mrzlo vodo.

Francka L. — B.

Vijoličin čaj. Že moja mama so mi pripovedovali o vseh delih vijolice, da so zdravilni. Potem sem pa tudi sama poskušala že dolgo let, kako izvrsten je vijoličin čaj. Cvetovi imajo v sebi sluz razkrajajoče snovi, ki tudi povzročajo nekoliko potenja; zato ta čaj uporabljamo pri trdovratnem kašlju in katarju. Za ta čaj vzamemo po starosti bolnika 4—10 g svežih ali suhih cvetov na liter vode, ki jo vročo vlijemo na cvetje. Čaj je treba takoj piti, ker sicer postane oster. Ali pa za otroke prijemek s tremi prsti, za odraslega nekaj več. Sveže cvetje da čaju vijolično barvo. Čaj je treba piti na tešče, potem večkrat čez dan in zvečer, preden gremo spat. Tudi pri napenjanju je ta čaj prav izvrsten. — Pri zatekljih mandljih je ta čaj zelo dober za grgranje. Kneipp priporoča tudi ovitek na vrat z brisačo, namočeno v tem čaju. Vijolični listi so prav tako dobri za čaj, če nimamo cvetja. Sveži listi — nekoliko zmečkani — so prav dober obkladek na bolečine, ki jih hočemo omehčati. Kneipp priporoča pri močnem glavobolu in pri močni vročini v glavi obkladke, namočene v čaju vijoličnih listov. — Korenine povzročajo bljuvanje in jih kot čaj uporabljamo v te svrhe. — Vse te vrste uporabo vijoličnih čajev sem sama rabila in govorim iz izkušnje.

Polonca B. — št. V.

Nadaljnji odgovori pridejo drugič na vrsto.

Nova vprašanja

Kuhinjska posoda. Nedavno sem kupila emajliran lonec in kozico. Takoj pri prvi uporabi se je odkrušil emajl. — Katera iz-

med Vigrednic bi mi mogla svetovati, kako naj ravnam z novo tako posodo, da bi se emajl ne odkrušil. Za dober svet bom zelo hvaležna.

Marjanca V. — V.

Snaženje volnene obleke. V sedanjem času, ko si ne moremo nabaviti nove obleke, naj bi vsaka gospodinja znala sama vse vrste volnene obleke dobro in temeljito snažiti. Tako je nedavno govorila predavateljica. Ne vem sicer, če bo to predavateljico doseglo moje vprašanje: Kako naj snažim volneno obleko, ki je bila ob robu močno blatna, pa s krtačo nisem mogla spraviti vse umazanosti stran? Zato prosim vse Vigrednice za dober nasvet. Starejše ženske na deželi ne nosimo kljub modi kratkih kril, pa se nam dolga krila umažejo in jih ne znamo dodobra očistiti. Prosim za nasvet zase in moje prijateljice.

Valentinova Urška v D.

Petrolejska svetilka. Vem, da je po vseh večjih krajih že napeljana elektrika, vendar si ne morem kaj, da bi ne vprašala za dober nasvet Vigrednice, kako naj ravnam s petrolejskimi svetilkami, ki se zdaj tako hitro zakade in razširjajo tako hud smrad. Morebiti bo pa le katera podeželska Vigrednica, ki je za vso razsvetljavo navezana samo na petrolejko, znala dati dober svet. Tu pri nas, daleč od središča, dobivamo petrolej, ki je pa močno zamazan in smo sploh veseli, da vsaj takega dobimo. Vendar se nam stene in sploh ves zid tako zamaže, da smo morali v letošnjem letu že dvakrat beliti. Moški se kregajo nad ženskami, da ne znamo ravnati z lučjo. Me pa ne delamo nič drugače kakor smo prej, pa je le taka razlika tudi v svetlobi. Prosim torej za nasvet, kako naj ravnamo s petrolejkami. Prav lepo pozdravim vse Vigrednice, posebno pa urednico.

Rezika T. — B.

Uredništvo prosi Vigrednice, da pošljejo svoje preizkušene nasvete do 10. novembra.

Poravnajte zaostalo naročnino!

Erscheint monatlich — izhaja mesečno. — Prels - cena L 15.—. — Herausgeber - izdajatelj Vinko Zor, Sv. Petra cesta 80. — Schriftleiter - urednik Zora Požnenel, Slomškova ulica 1. — Gedruckt von der Zadrúžna tiskarna in Laibach - Natisnila Zadrúžna tiskarna (Maks Blejec) v Ljubljani.